

Razgovor s patrom Peterom–Hansom Kolvenbachom, generalom Družbe Isusove *

Oče generale, 34. generalna kongregacija bliži se kraju. Revizijom našega prava u funkciji novoga Kodeksa kanonskoga prava ona se pridružuje procesu koncilijarnog osuvremenjavanja (aggiornamenta). Na taj način Družba prihvaća obnovljena pravila koja, istodobno u skladu s ignacijanskom karizmom, omogućuju život i rad u novom okružju današnjega svijeta stalno podložnoga promjenama. Nije li to razlogom što se Kongregacija ne ograničuje samo na zakonodavni rad, već istodobno načinja aktualne probleme koji se odnose kako na njezin unutarnji život, tako i na njezinu aktivnu prisutnost u svijetu i u Crkvi današnjega vremena?

Odgovarajući na to zanimljivo pitanje valja nam se nakratko vratiti unatrag, na izvore i početke Družbe. Ignacije je bio svjestan da ga Gospodin poziva predati se — ne izvan svijeta poput pustinjaka ili redovnika ili uza svijet poput konventualaca ili kontemplativaca — nego stavljaajući se u službu onih što se nalaze u srcu masâ, koji su uronjeni u stvarnost svijeta. Ignacije i njegovi prvi drugovi znali su da su pozvani pomoći ljudima da se susretnu s Kristom, osobito tamo gdje je nepoznat ili gotovo nepoznat. Isusovci se, vjerni tim izvorima, potpuno posvećuju tome pozivu. Sastavljajući Konstitucije, Ignacije se ne pozivlje na neki pravni model, već na svoju apostolsku želju koja valja biti inspiracijom u načinu molitve, života i rada u Družbi Isusovoj.

U Generalnoj kongregaciji objavili smo zakone koji organiziraju cjelokupnu djelatnost isusovaca, imajući na umu naše poslanje i danas i u budućnosti. Ako Družba ima doživotnoga generala, a sasvim iznimno Generalnu kongregaciju, to nipošto nije zbog odbijanja demokracije, nego zato da se ne bi, zbog mnogih sastanaka, remetio misionarski rad. Misija je također razlogom što objavljene *Konstitucije* posebno ističu brigu oko zajedničkog rada, a manje prednosti zajedničkoga življenja. Prije svega, bitno u životu svakog isusovca i cijele Družbe ostaje raspoloživost za svaku misiju koju bi papa, Kristov zastupnik na zemlji, zatražio izravno ili od generala.

* Intervju je dan u Rimu, 19. ožujka 1995., p. Stanislavu Opiela, SJ, za poljski mjesečnik *Przegląd Powszechny*

U duhu te disponibilnosti, Generalna je kongregacija primila od Ivana Pavla II. vrlo precizne zadaće kao što su podržavanje i razvijanje Pontifikalnog Gregorijanskog sveučilišta u Rimu, tako važnoga za obrazovanje svećenstva, kao i šire smjernice koje razumijevaju poziv na novu evangelizaciju, u kojoj Papa očekuje od Družbe da pridonese u skladu sa svojom specifičnošću.

Tako je u obnovljenoj legislaciji Družbe istaknut zahtjev za misionarskom raspoloživošću; isto je tako juristički stavljen u apostolske prioritete snažan angažman za ekumenizam i za dijalog s velikim vjerama, misije tako drage Svetom ocu. To je tek primjer koji pokazuje koliko je objavljivanje *Konstitucija* teklo usporedo s obnovljenom disponibilitnošću za misije.

Promatrajući probleme kojima su se bavile različite komisije, koji se Vama čine najakutniji i na koji bi način Družba mogla, makar skromno, pridonijeti rješavanju nekih od njih na razini dubljeg razmatranja i putem konkretnog procesa oživotvorenja? Koje bi se poteškoće mogle predvidjeti pri tome poslu?

Svrha Generalne kongregacije zacijelo nije poticanje i razmatranje svih problema Crkve i svijeta. Međutim, za vrijeme priprema svi su isusovci imali priliku iznositi probleme i podnositi prijedloge. Uostalom, na početku Generalne kongregacije provodi se neka vrsta valoriziranja Družbine situacije, i to zato da bi se doznalo što valja ispraviti ili razjasniti, poticati ili odlučiti.

Među pitanjima koje je valjalo raščistiti bilo je, primjerice, pitanje župa. Njihova raspoloživost i mobilnost bila je razlogom što su isusovci, rađeći u župama, gdjekad to činili i preko volje, dok je, primjerice u Istočnoj Europi, to bio jedini način da se služi kršćanima. Usprkos toj unutar-njoj suzdržanosti, Družba snosi pastoralnu odgovornost u više od 2000 župa diljem svijeta u kojima požrtvovno radi više od 3000 isusovaca. Generalna kongregacija je odlučila da se više neće zadovoljiti pukim toleriranjem župa, već će ih smatrati jednom od Družbinih misija tamo gdje je Božjem narodu to potrebno i gdje isusovci mogu osigurati takvu uslugu.

Bilo je još mnogo aspekata našega apostolskog rada koje je valjalo poduprijeti, u prvom redu poticanje vokacije u Družbi, gdje ima mnogo posla. Za nas ne dolazi u obzir regrutacija osoblja kako se može, a i mora, provoditi u nekom poduzeću. Svaka vokacija je dar Božji koji, bez ikakve dvojbe, pretpostavlja aktivno prihvaćanje od naše Družbe i koju valja neprestano podupirati.

Drugo područje kojemu valja obratiti pozornost je intelektualni rad. Zadaća koju nam je Crkva namijenila pretpostavljaju solidnu i dugu intelektualnu pripremu. Postoji opasnost da se zadovoljimo nekim površnim

rješenjima ili trenutačnim kontaktima umjesto da produbljujemo probleme, što bi moglo reducirati kvalitetu naše crkvene službe. S druge strane, danas se promjene zbivaju tolikom brzinom da je postalo nemoguće osigurati kvalitetnu službu bez neprestanoga nadopunjavanja izobrazbe.

Valjalo je, također, poduprijeti širu i potpuniju suradnju s laicima u svim našim aktivnostima. Zbog konfliktnih situacija koje, nažalost, tu i tamo postoje unutar Crkve, bilo je potrebno, u skladu s tradicijom Družbe, ojačati pozive na aktivnu i predanu lojalnost prema Crkvi. Napokon, niz dokumenata nastoji snažno i jasno izraziti kako isusovci moraju biti službenici Kristove misije danas i sutra. U tome kontekstu Generalna kongregacija nije ni po čemu zanijekala prvenstvenu ljubav prema siromašnima, solidarnost s čovjekom koji pati, obranu ljudskih prava i zauzetost za mir, smatrajući ih sve integralnim dijelovima objave Dobre vijesti, Krista.

To što je prilično novo u ovoj potvrdi apostolske orijentacije jest, jamačno, naglasak na otajstveno jedinstvo s Onim koji nam povjerava ovu misiju, kao i na zahtjev da se tom ljudskom i socijalnom unapređivanju pridoda vidljivost i transparentnost jednoga djela izvršenog u ime Gospodnje.

Razmatrajući neljudsko i nepravedno ponašanje prema ženama u mnogim dijelovima svijeta, Generalna kongregacija obratila je pozornost tome stanju. Najveća zapreka u ispunjavanju svih tih zadaća bit će u našem vlastitom srcu. Egoizam i individualizam, zatvaranje u sebe, rutinski rad i predrasude mogle bi kočiti misionarski elan koji je Generalna kongregacija željela obnoviti. Stoga se usudila zahtijevati obraćenje srca da bi svijet mogao upoznati i susresti Onoga koji je Put, Istina i Život.

Članovi 34. Generalne kongregacije prezentiraju ne samo raznolikost problema u Crkvi i svijetu današnjice nego i mnoge različite stavove, kulture, stajališta i senzibilitete... Što bi valjalo učiniti kako ovo neprijeporno bogatstvo ne bi postalo kočnicom u jedinstvu Družbe i u novoj, integralnoj evangelizaciji — tj. onoj koja obuhvaća i promicanje pravde u svim njezinim individualnim, društvenim, gospodarskim, političkim i religioznim oblicima — modernoga i postmodernoga doba, čiji su religiozni znaci jedan od kriterija koji određuje život naših suvremenika?

Jedinstvo apostolskoga tijela već je za sv. Ignacija bilo pitanje života ili smrti s obzirom na mnoštvo različitih naroda i jezika, karaktera, te crkvenih i političkih tendencija isusovaca. No sam Ignacije odbacivao je svaku uniformnost u mjeri u kojoj je to o njemu ovisilo. Naprotiv, stimulirao je raznolikost, otvarajući Družbu svim mogućim djelatnostima, izbjegavajući, primjerice, ograničavanje na rad oko odgoja i obrazovanja, škola i kolegija. Ovo otvaranje, osim toga, znači da se apostolat ne zaustavlja na

crkvenom pragu nego može — kako Ignacije reče — uključivati unaprijeđivanje socijalnih uvjeta i borbu protiv nepismenosti. Međutim, ta željena raznolikost nije kaotična posljedica neke skupine čiji članovi djeluju slijedeći osobnu maštu ili hirove. Sv. je Ignacije želio da ta raznolikost bude plod želje za služenjem u sve veću slavu Božju, pritom pomažući u najhitnijim i najnezahvalnijim ljudskim potrebama — duhovnima ili materijalnim — u ime Gospodnje. Dandas je još Družbi potrebna velika duhovna sloboda i zahtjevna raspoloživost u začetku i zaključivanju neke djelatnosti ili, pak, u nastavljanju nekoga djela, ali obnavljajući ga, sve to u skladu s apostolskim prioritetima. Taj apostolski pristup razumijeva i odbijanje apsolutiziranja onoga što je vrijedno samo u funkciji misije. Tako, primjerice, u zemlji gdje nije dopušteno eksplicitno propovijedanje evanđelja, postoji mogućnost životnoga dijaloga, zračenja demonstriranjem načina kako ostati kršćaninom. No ovaj slučaj ne može biti razlogom tvrdnji da je nemoguće »objaviti Krista« osim sudjelovanjem u razvoju; naprotiv, lišenje vjere njezine društvene i karitativne dimenzije pretvorilo bi objavljivanje Krista u bestjelesnu duhovnost. U težnji što većoj slavi Božjoj svim sredstvima, utjelovljujući je u posebnim zadacima i smjernicama, nedostižno bogatstvo i apostolska raznolikost unutar Družbe neće više biti prekom njezinu jedinstvu.

Koji bi trebao biti stav Družbe u odnosu prema tako različitim okolnostima kao što su, primjerice, autohtone kulture i procvat onoga što zovemo kulturom masovnih medija koja utječe i na njih? Ne postoji li opasnost da autohtone kulture — pod utjecajem kulture slikâ — postupno prestaju promicati tradicionalne vrijednosti poput solidarnosti, obiteljskog života, odgoja, itd.?

Sučeljena apostolskim izazovima trećega tisućljeća, Družba Isusova nije mogla zaobići kulturu. Ne stoga što je inkulturacija zanimljiv predmet za raspravu, nego zato što evangelizacija kulturâ i inkulturacija evanđelja čine integralni dio pastoralne skrbi. Ako Crkva ne govori jezikom mladih, ako se Krist ne propovijeda u kulturi radničkoga svijeta ili znanstvenoga svijeta, ako riječ Božja, objavljujući Dobru vijest, ne osudi nepravde pod kojima trpe siromašni i potlačeni, evanđelje neće biti prihvaćeno i ostat će zov u pravoj pustinji.

Kako bi se, prema želji sv. Ignacija, njihova osnivača, olakšao susret s Kristom — posvuda u svijetu, ne samo u Aziji i Africi — isusovci moraju živjeti zajedno s narodom, s njihovim radostima i žalostima, s njihovim nadama i s njihovom kulturom. Sâm Gospodin otkriva tajnu Boga, svoga oca, putem svoje židovske kulture: to je inkulturacija njegova evanđelja; istodobno je, međutim, kritizirao sve što u njegovoj židovskoj kulturi nije

pravedno i istinito prema istini koju predstavlja njegov otac: to je evangelizacija kulture.

Apostoli su doživjeli danas dobro poznat susret kulturâ. Poljski katolik zrači svojom vjerom u japansku kulturu, ali poljski katehist i unutar svoje domovine nastoji dovesti Krista među mlade koji su pod značajnim utjecajem televizije ili, recimo, među skupinu tehničara koji, doduše, nisu izgubili vjeru, ali su bili pod velikim utjecajem ateističkoga odgoja.

Svaki ispovijeda svoju vjeru ili osobnu kulturu, no to razumijeva poštivanje kulture svojega bližnjega i želju da ga u toj kulturi susretne; u protivnome će uspjeh evanđeoske riječi izostati. A onaj drugi mora biti kadar susresti Krista u svojoj vlastitoj kulturi, makar evanđelje moralo kritizirati njegovu kulturu, time je obogativši za Krista. Prema tome, isusovci, na sliku i priliku Crkve, žele poštovati kulture, pogotovo one kojima prijete nestanak, prezrene, pa čak i progonjene kulture. To je često slučaj u autohtonim kulturama podvrnutim preziru dominantne kulture u zemlji, nedovoljno zaštićene od svega što masovni mediji prikazuju kao »moder- nu kulturu«.

U liturgijskoj obnovi Crkva je spasila nekoliko kultura, no to je tek jedan od aspekata toga problema. Jer, riječ je, osim toga, i o spašavanju i obogaćivanju vrijednosti tih autohtonih kultura u ime evanđelja, a da ih se ne zatvori u kruti kulturni okvir, da ih se ne priječi u napretku koji može biti na dobrobit čitavoga čovječanstva. Nesumnjivo, problem je kompleksan, ali ukoliko ga ne prepoznamo, evangelizacija će ostati površna, neće uhvatiti korijena.

Interkulturalni, interreligiozni i ekumenski dijalog predstavlja — kao, uostalom, svaki dijalog — postojanje zajedničke platforme, razlikâ, i želje za zajedničkim putem i uzajamnim obogaćivanjem. Čini se, prema tome, da je identitet otvoren s obje strane prijeko potreban za rađanje dijaloga i njegov plodonosni razvitak. Međutim, u posljednje vrijeme teško se oteti dojmu da dijaloški stav doživljava stanovitu krizu. Je li to, po Vašem mišljenju, točno, a ako jest, koji su tome uzroci i kako bi ih se moglo prevladati?

Traženje znakova vremena i poticaji Ivana Pavla II. u njegovoj poruci Generalnoj kongregaciji stavili su dijalog u središte tih razmišljanja. Isusovac se ne smije zadovoljiti samo s time da za ljude oko sebe bude Božji čovjek, on mora također voditi dijalog sa svojim bližnjima: s kršćanima u živom ekumenizmu kao i s pripadnicima velikih religija, u zajedničkom nastojanju u korist mira i života. Jer unatoč ratovima i vojnim sukobima koji dopiru sve do srca Europe, svijet je snažno usmjeren k miru. Izrael i Palestina, Irska i Engleska, crnci i bijelci u Južnoj Africi tek su nekoliko primjera na dugom putu punom zapreka, ali putu prema miru. Ako narodi kreću prema jedinstvu i solidarnosti, nije li sramotno da se nastavlja

podjele među krštenima u Isusovo ime, koji odbijaju jedinstvo za koje je Gospodin molio.

Nakon doba recipročnog ignoriranja i sukoba, kršćanskim Crkvama — potaknutima primjerima narodâ — neće drugo ostati nego da se pozabave jedne drugima. No taj uži kontakt možda krije opasnost produbljivanja razlika, sve do točke kada bi se one mogle činiti nepremostivima. Nema dvojbe da je uzajamno priznavanje kršćanskih Crkava dovelo do više zajedništva, pa čak do više istine, ali budući da nitko ne želi gubiti vlastiti život, što jedinstvo postaje bliže, to se više Crkava osjeća ugroženima i nekim obrambenim refleksom povlače se natrag u sebe.

Za susreta Njegove Svetosti Pavla VI. i Njegova Blaženstva Atenagore u Jeruzalemu vjerovalo se da je potpuno zajedništvo između Pravoslavne i Katoličke crkve samo pitanje nekoliko godina. Propast sovjetskoga carstva — umjesto da pridonese tome potpunome zajedništvu — usporilo ga je, izazivajući nove napetosti i nesporazume između Crkava koje bi voljele biti »sestrinske crkve«.

Usprkos toj kritičnoj situaciji koja, čini se, udaljuje jedinstvo i obeshrabruje nastojanja oko ekumenskoga dijaloga, svjedoci smo sve češćih kontakata među kršćanima i sve više zajedničkih inicijativa. Tako su, primjerice, neke pravoslavne župe Istočne Europe sklopile prijateljstvo s pojednim katoličkim župama na Zapadu.

Pozivajući nas da 2000. godine proslavimo naše otkupljenje, Sveti Otac se nada — suprotno svakoj nadi — da će treće tisućljeće biti tisućljeće nanovo nađena jedinstva u Kristu. Znajući da je riječ o obraćenju srca i uma, Generalna kongregacija usrdno zahtijeva od svakog isusovca da u životu i djelu provodi tu Kristovu želju na koju nas podsjeća Ivan Pavao II. Krizu dijaloga prebrodit ćemo tako da prihvatimo činjenicu da kulturne i nacionalne, crkvene i liturgijske razlike postoje, i da se pitamo opravdavaju li doista našu neslogu. Važno je, također, pronaći put kojim nas Gospodin vodi prema tome jedinstvu, put koji jedino on znade i određuje nam kada i kako njime krenuti.

Svi ti problemi ne mogu priječiti pojavu sumnji i napetosti, kako na društvenoj, tako i na individualnoj razini, što se tiče unutarnjih i vanjskih odnosa unutar Družbe; oni udvostručuju, takoreći, tu osnovnu i kreativnu napetost koja se javlja u svakome od nas isusovaca koji nastoje pomagati bližnjemu kao prinos produbljivanju našeg osobnog odnosa s Bogom — konačnog životnog cilja svakoga od nas. S ovime na umu mogu li se tumačiti i napetosti što su se pojavile tijekom ove Kongregacije?

Ovo krucijalno pitanje ima nekoliko aspekata: ističem samo jedan. Već po svom sastavu Generalna kongregacija mora voditi brigu o raznolikostima, o pogibelji stvaranja napetosti i nesporazuma. Naime, sastav čla-

nova Generalne kongregacije ne osniva se na brojčanoj zastupljenosti, na primjer jedan delegat na stotinu isusovaca. Nama je važno čuti i glasove isusovaca iz Kube, Vijetnama, Malezije ili Sibira, premda u tim krajevima ni nema stotinu isusovaca. Ustrajući na toj zbunjujućoj raznolikosti, Generalna kongregacija je odustala od prednosti zajedničkog jezika: valjalo je sve prevoditi. A kako smo — po našim ljudskim osobinama — uvijek u napasti vidjeti u raznolikosti moguću diskriminaciju, dominacija engleskoga jezika mogla se pokatkad tumačiti kao dominacija anglosaksonske kulture, zapadnjačke kulture.

Budući da jezik nije neutralni instrument — on je nositelj jedne cijele kulture, katkad čak i ideologije — bilo je, dakle, moguće da se jedna te ista riječ različito shvati. Tako, na primjer, izraz »nova evangelizacija« ne-kima znači oblik prozelitizma po uzoru na agresivnost nekih sekta, a drugima znači misiju Crkve koja, na kraju ovoga tisućljeća, želi na apostolski način odgovoriti novim izazovima našega doba. Analogno, isticanje društvene dimenzije vjere isusovac iz Trećega svijeta smatra srcem evanđelja, a isusovac iz istočne Europe manje ili više pokrštenim marksizmom koji treba odbaciti. Na temelju ovih nekoliko primjera mogli bismo se zapitati kako su se 233 isusovca, pripadnika tolikih kultura i jezika, tako različitih iskustava i nacionalnosti, uopće mogli složiti.

Odgovor se krije u dvije duhovne opcije. Prva se sastoji u prihvaćanju svake različitosti kao dara Božjega i mogućega obogaćivanja Crkve i čovječanstva. Druga je opcija želja da se bude jedno u potrazi za Božjom voljom. Isusovac može biti tradicionalist ili progresist, brat ili svećenik, Poljak ili Kinezi; ali svi — u bogatstvu svoje raznolikosti — kao apostolsko tijelo zajedno traže ono što od nas, svojih drugova, očekuje »Gospodar vinograda«, kako bi ispunio svoje poslanje u svijetu i za svijet. Moraju se, dakle, pretpostaviti napetosti između sudjelovanja u zajedničkoj apostolskoj orijentaciji i osobnosti toga zajedničkog poziva unutar raznolikosti. Na taj način obzor nije uniformnost, nego jedinstvo koje valja neprestano obnavljati.

(Prijevod: M. Popović)